

вание инновационной системы Украины - важнейшая потребность общества, которая включает разработку законодательных и других нормативно-правовых актов в сфере инноваций, а также построение экономических, правовых и организационных механизмов, которые позволят реализовать инновационные продукты. Среди указанных механизмов важное место занимает эффективная и целесообразная инвестиционная поддержка реализации инноваций.

Ключевые слова: инновационная система; инновационная продукция; инвестиционная поддержка; инновационные предприятия, инвестиционные фонды; саморегулируемые организации.

Borisov I.V. Innovation and investment issues

The article is devoted to individual problems of investing in innovation. The author concludes that the formation of the innovation system of Ukraine - the most important need of the society, which includes the development of legislative and other legal acts in the field of innovation, as well as the construction of economic, legal and institutional arrangements that will deliver innovative products. Among these mechanisms an effective and credible investment occupies an important place to support the implementation of innovation.

Keywords: innovation system; innovative products; investment support; innovative enterprises, investment funds; self-regulatory organizations.

Гришко У.П.

ОКРЕМІ ФОРМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПЕРЕВІЗНИКА ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

УДК 656.072(477): 347.763 (477)

Постановка проблеми. Юридична відповідальність виступає важливим елементом правового регулювання суспільних відносин. Її суть полягає у цілеспрямованому впливі на поведінку індивіда за допомогою юридичних заходів, а метою є охорона і захист суспільних відносин від будь-яких незаконних порушень за допомогою примусових заходів, що приводить до впорядкування суспільних відносин та надання їм системності і стабільності.

Порушення прав споживачів транспортних послуг має наслідком для перевізників настання юридичної відповідальності. Реалізація такої відповідальності здійснюється через визначені у законодавстві форми. Деякі з них (відшкодування збитків та інші

способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди) включено до переліку способів захисту цивільних прав та інтересів, передбаченого статтею 16 Цивільного кодексу України (далі ЦК України).

Дослідження особливостей форм відповідальності перевізника має важливе значення для вирішення проблем пов'язаних із застосуванням цих форм, а саме визначенням їх розміру та правильністю вибору тієї чи іншої форми відповідальності для перевізника за порушення прав пасажирів. Так, навіть вказівка у позовній заяві пасажиром не на відповідну форму відповідальності перевізника впливає на ступінь захисту прав споживачів транспортних послуг. Наприклад, якщо у законі вказано про таку форму відповідальності як відшкодування шкоди і законодавець розуміє під такою шкодою, виключно матеріальну, а позивач вимагає відшкодування моральної шкоди, то в цьому випадку суд відмовляє у задоволенні позову і порушені права пасажирів, не одержують належного захисту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Деякі особливості форм цивільно- правової відповідальності за порушення зобов'язань досліджувалися у працях багатьох науковців- цивілістів, зокрема: М.І. Брагінського, В.В.Вітрянського, О.С.Юффе, І.С.Казанфарової, Т.Є. Крисань, В.В.Луця, О.О. Отраднєвої та Г.Ф. Шершеневича. Г.А.Осетинська у своєму дисертаційному дослідженні «Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України» надає загальну характеристику кожній із форм відповідальності виконавця за Законом України «Про захист прав споживачів». Проте, жодний із вказаних дослідників не торкався питання щодо особливостей форм відповідальності перевізника.

Мета наукової статті полягає в необхідності дослідження особливостей деяких форм відповідальності перевізника при порушенні прав споживачів транспортних послуг для досягнення ефективного захисту їх прав.

Виклад основного матеріалу. Загалом, всі вживані до боржника заходи цивільно-правової відповідальності за порушення зобов'язань можуть бути віднесені до загальних або спеціальних форм відповідальності.

В якості загальної форми відповідальності виступає обов'язок боржника відшкодувати збитки, викликані невиконанням або неналежним виконанням зобов'язання. Ця міра відповідальності застосовується у випадках порушення будь-якого договірною зобов'язання, внаслідок чого вона і розглядається як загальна форма відповідальності. Однак для притягнення боржника до цивільно-правової відповідальності у формі відшкодування збитків необхідно, щоб порушення зобов'язання дійсно спричинило за собою настання у кредитора збитку.

До форми відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язання відноситься також стягнення неустойки (штрафу, пені), деякі інші заходи (наприклад, втрата завдатку), які одночасно є і способом забезпечення зобов'язань. Ці заходи відповідальності застосовуються лише у випадках порушення тих зобов'язань, для охорони яких вони особливо передбачені законом або договором. Тому вони і вважаються спеціальними формами відповідальності. Особливість цих заходів відповідальності полягає в тому, що вони застосовуються і тоді, коли порушення зобов'язання боржником не спричинило за собою виникнення у кредитора збитків. В основі своїй вони носять не тільки компенсаційний, а й стимулюючий (штрафний характер) [1, с.436].

На характеристику загальності такої форми відповідальності, як відшкодування збитків вказує норма ЦК України, – ч.1 ст.623 «Боржник, який порушив зобов'язання має відшкодувати кредиторів завдані цим збитки» [2], тобто положення, яке притаманне усім договорам. Чітка вказівка на застосування такої форми відповідальності як відшкодування шкоди міститься у Законі України «Про захист прав споживачів» і передбачає такі випадки : 1) якщо виконавець своєчасно не приступає до виконання договору або виконує роботу так повільно, що закінчення її в обумовлений строк стає неможливим (п.1 ст. 10); 2) при невиконанні вимоги замовника щодо усунення недоліків послуги у певний строк, якщо при наданні послуги стане очевидним, що вона не зможе бути виконана у відповідності з умовами договору (п. 2 ст. 10); 3) у разі виявлення недоліків у виконаній роботі у разі усунення не-

доліків самостійно споживачем або із залученням третьої особи (п. 3 ст. 10); 4) при наявності у послугах істотного відхилення від умов договору або інших істотних недоліках (п. 4 ст. 10); 5) якщо надання недостовірної інформації суб'єктом господарської діяльності про послугу або виконавця спричинило: набуття споживачем продукції за відсутністю в неї необхідних споживачеві властивостей; неможливість використання придбаної продукції за призначенням, а необхідна інформація не була надана у відповідний (не більше 1 місяця) строк; нанесення збитків природним об'єктам, що знаходяться у власності споживача при нанесенні шкоди життю, здоров'ю або майну споживача (п. 7 ст. 15)[3].

З метою правильного розуміння і тлумачення категорії «збитки» розглянемо їх поняття закріплені у законодавстві та пропоновані у науці цивільного права.

У ч.2 ст.22 ЦК України під «збитками» розуміють втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки) та доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода)[2].

У літературі, поняття «збитків» розуміється по-різному.

Існує група науковців-цивілістів, які визначають збитки через категорію «цінностей». До них відноситься Г. Ф. Шершеневич, який визначав поняття збитків так : «Шкода, що її заподіяно майну і полягає в зменшенні його цінності, називається збитками» [4,с.149]. Д. І. Мейер також розглядав збитки як порушену, зменшену цінність: «кожне право, що розглядається в галузі цивільного права як право майнове, має певну цінність, яка внаслідок правопорушення зменшується або навіть знищується, і це зменшення або знищення цінності права називається збитком ...»[5,с.216].

Ряд інших дослідників під поняттям збитків мають на увазі погіршення майнового стану потерпілого. Зокрема, О.С.Іоффе, підкреслює, що збитки являють собою викликані неправомірною поведінкою негативні наслідки у майновій сфері потерпілої особи [6,с.100].

Крисань Т.Є. у своєму дисертаційному дослідженні «Збитки як категорія цивільного права України» виділяє два розуміння поняття збитків: 1) економічне – це зменшення майна; 2) юридичне – зменшення майна в результаті протиправного порушення права [7,с.11].

Проте, незважаючи на спрямованість визначення поняття «збитків» – це у будь якому випадку для потерпілої сторони за зобов'язанням негативний наслідок за невиконання чи неналежного виконання своїх обов'язків боржником.

Певна невизначеність виникає між поняттями «збитки» та «школа», а саме щодо їх співвідношення. Перш за все, проблема полягає в тому, що наше законодавство не містить норм, які б розмежовували ці поняття. Так, тільки одна стаття 22 ЦК України визначає категорії, і «збитки» і «школа», при цьому поняття шкоди не закріплює. Така ж ситуація і має місце у Законі України «Про захист прав споживачів», у якому в одних статтях вказується на відшкодування збитків, а в інших – на відшкодування шкоди (ст.17 Закону)[3].

У цивілістичній літературі висловлюється позиція, що поняття «школа» і «збитки» не збігаються. Крисань Т.Є. з цього приводу, зазначає, що : «збитки» за своїм юридичним значенням, установленим ст. 22 ЦК України, вужче поняття «школа», оскільки включають тільки реальні збитки й упущену вигоду, а відшкодовуються вони, як правило, за наявності майнових відносин і в грошовому вираженні. «Школа» – ширше поняття, що підрозділяється на майнову і немайнову» [7,с11].

Таким чином, «збитки» це – термін, який виражає поняття «школа» і є її грошовою чи майною формою, підлягають оцінці та визначенню розміру. Щодо «шкоди», то вона виникає з різних правопорушень, є їх підставою чи умовою і стосується більшою мірою випадків заподіяння її життю чи здоров'ю.

Для виокремлення випадків застосування такої форми відповідальності як відшкодування збитків у сфері надання транспортних послуг споживачам, необхідно проаналізувати норми Цивільного Кодексу України, Закону України «Про захист прав споживачів» та спеціального транспортного законодавства.

Отож, відшкодування збитків є наслідком таких порушень прав споживачів транспортних послуг перевізником, як:

1) якщо виконавець своєчасно не приступає до виконання договору або виконує роботу так повільно, що закінчення її в обумовлений строк стає неможливим (п.1 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів»);

2) при невиконанні вимоги замовника щодо усунення недоліків послуги у певний строк, якщо при наданні послуги стане очевидним, що вона не зможе бути виконана у відповідності з умовами договору (п. 2 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів»);

3) у разі виявлення недоліків у виконаній роботі (наданій послугі) у разі усунення недоліків самостійно споживачем або із залученням третьої особи (п. 3 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів»);

4) при наявності у послугах істотного відхилення від умов договору або інших істотних недоліків (п. 4 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів»);

5) якщо надання недостовірної інформації суб'єктом господарської діяльності про послугу або виконавця спричинило: набуття споживачем продукції за відсутністю в неї необхідних споживачеві властивостей; неможливість використання придбаної продукції за призначенням, а необхідна інформація не була надана у відповідний (не більше 1 місяця) строк; нанесення збитків природним об'єктам, що знаходяться у власності споживача при нанесенні шкоди життю, здоров'ю або майну споживача (п. 7 ст. 15 Закону України «Про захист прав споживачів») [3];

6) якщо поїздка пасажира з пункту пересадки не відбулася внаслідок запізнення транспортного засобу, який доставив його у цей пункт (ч.3 ст.922 ЦК України);

7) якщо фізична особа, будучи споживачем транспортних послуг є стороною договору перевезення вантажу, а перевізником прострочена доставка цього вантажу (ст.923 ЦК України)[2].

Таким чином, відшкодування збитків має важливе значення в аспекті захисту прав споживачів транспортних послуг, оскільки

виступає як форма відповідальності за порушення їх прав, а також є одночасно одним із способів захисту таких прав.

Наступною формою відповідальності перевізників є відшкодування пасажиром моральної шкоди.

Відповідно до ст. 16 ЦК України відшкодування моральної (немайнової) шкоди у сучасному цивільному законодавстві України визначається як один із способів захисту цивільних прав [2]. Реалізація даного способу захисту пов'язана з певними проблемами, зокрема такими, як встановлення факту завдання фізичних та психічних страждань потерпілому, визначення розміру компенсації моральної шкоди, допустимість компенсації моральної шкоди без вини, співвідношення матеріальної та моральної шкоди тощо.

У цивілістичній літературі склалося безліч позицій щодо розуміння сутності та природи моральної шкоди. Так, М.І. Брагінський та В.В.Вітрянський не називають компенсацію моральної шкоди серед заходів і форм відповідальності [8,с.607-770]. Аналогічної точки зору притримується і Є.О.Харитонов, який відносить відшкодування моральної шкоди до способів захисту суб'єктивних цивільних прав і не розглядає його серед форм цивільно-правової відповідальності [9,с.184-188]. І тільки В.Примак зазначає, що відшкодування моральної шкоди, будучи закріпленим у ст.23 ЦК України формально як універсальний захід цивільно-правової відповідальності, за своєю природою є формою позадоговірної відповідальності [10,с.67].

Наступною проблемою є встановлення розміру відшкодування моральної шкоди, адже відсутня чітка методика нарахування розміру компенсації моральної шкоди. В літературі зазначається, що інколи низький розмір компенсації «ображає» почуття потерпілого та відповідно не дисциплінує заподіювача шкоди [11,с.10]. В Україні закріплювалася лише нижня межа, яка становила згідно із ст. 440-1 ЦК УРСР 5 мінімальних розмірів заробітної плати[12].

Чинний ЦК України не встановлює ніяких меж розміру компенсації моральної шкоди.

Вітчизняні суди вже мають багату практику у сфері розгляду справ про компенсацію моральної шкоди, заподіяної споживачам

транспортних послуг. Більшість вирішень спорів у судовому порядку, що містили вимоги про відшкодування шкоди пасажиром, завершується лише частковим задоволенням таких вимог і зменшенням судом сум відшкодування порівняно з завленими розмірами відшкодування. Такі факти можуть свідчити про формування судової практики зменшення розміру компенсації за завдану моральну шкоду. Це пов'язано з тим, що суд користуючись своїм правом визначення розміру грошового відшкодування моральної шкоди, наданим ст.23 ЦК України, зменшує розмір відшкодування з причин недоведеності заявленої суми відшкодування.

Виникає також необхідність з'ясувати, в яких випадках споживач має право на відшкодування моральної шкоди.

Так, як найпоширенішими є позови пасажирів про відшкодування моральної шкоди за затримку відправлення. Розглянемо особливості задоволення вимог споживачів транспортних послуг при повітряних перевезеннях.

Пунктом 15 ст.100 Повітряного Кодексу України передбачено право пасажирів на компенсацію за затримку рейсу. За змістом цієї норми пасажир має право на відшкодування перевізником шкоди що сталася внаслідок затримки повітряного перевезення [13]. При цьому Повітряний кодекс не конкретизує вид шкоди-матеріальна чи моральна, що підлягає відшкодуванню, а лише передбачає можливість її відшкодування.

Як свідчить аналіз судової практики, пасажири в переважній більшості випадків отримують компенсацію за готель та харчування, але рішення про компенсацію моральної шкоди пасажиром за затримку рейсу виносяться вкрай рідко.

Наприклад, Бориспільський міськрайонний суд Київської області дійшов висновку, що моральна шкода за затримку рейсу не підлягає відшкодуванню, оскільки відповідно до Монреальської конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень пасажирів і багажу, Правил повітряних перевезень пасажирів та багажу, Правил перевезень пасажирів і багажу авіакомпанії та Закону України «Про захист прав споживачів», відшкодування перевізником моральної шкоди не передбачено [14].

Таким чином, у вказаній ситуації проявляється неправильне розуміння пасажиром поняття «шкода», яке не визначене у нашому законодавстві.

Відшкодування моральної шкоди, згідно із законом, може застосовуватися у всіх випадках порушення прав споживачів за наявності вини правопорушника. Це є загальним принципом і однією з умов застосування майнової та моральної відповідальності, передбаченим у ч. 2 ст. 1166 і ч. 1 ст. 1167 ЦК України. Виключення з нього стосовно моральної шкоди передбачені у ч. 2 ст. 1167 ЦК України. Перелік підстав відшкодування моральної шкоди без вини правопорушника, встановлених у п.2 ст.1167, передбачає відповідальність за шкоду завдану каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки [2]. Тобто така норма прямо вказує на застосування такої форми відповідальності як відшкодування моральної шкоди пасажиром за шкоду заподіяну перевізником транспортним засобом як джерелом підвищеної небезпеки.

До спеціальних форм цивільної відповідальності відноситься неустойка. Поняття «неустойки» закріплюється у Цивільному кодексі України, зокрема ч.1 ст.549 визначає її так: «неустойка (штраф, пеня) – це грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання»[2]. Крім того, значення неустойки полягає в тому, що вона є не тільки формою цивільно-правової відповідальності, а й одним із засобів забезпечення виконання зобов'язання (§2 Глава 49 «Забезпечення виконання зобов'язання» ЦК України

Отрадна О.О. з метою розмежування таких понять, як «неустойка», яка є способом забезпечення виконання зобов'язань, та «стягнення (сплата) неустойки, в існуванні неустойки виділяє два основні етапи:

- 1) до моменту порушення боржником зобов'язання, коли неустойка є способом забезпечення виконання зобов'язання;
- 2) після порушення боржником зобов'язання, коли стягнення (сплата) використовується в якості міри цивільно- правової відповідальності [14,с.138].

В нормативних актах зустрічаються поняття пеня, штраф, неустойка, але всі вони об'єднуються загальним поняттям «неустойка» в тому широкому значенні, в якому це поняття розроблено в науці цивільного права.

Відмінність між штрафом і пенею полягає в способі нарахування і сплати неустойки. Штраф – це певна, тверда грошова сума або відсоткове відношення до певної суми, які стягуються одноразово. Пеня – це відсотковий показник від грошової суми, який нараховується за кожний день прострочення виконання зобов'язання.

У сфері надання транспортних послуг споживачам, неустойка як форма відповідальності реалізується перш за все у Законі України «Про захист прав споживачів». Згідно ч.5 ст.10 вказаного Закону «у разі коли виконавець не може виконати роботу (надання послуги) згідно з договором, за кожний день (кожну годину, якщо тривалість виконання визначено у годинах) прострочення споживачеві сплачується пеня у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством»[3]. Вказана норма є загальною по відношенню до сфери транспортних послуг, але водночас виступає основою регулювання відповідальності перевізника і захисту прав споживачів.

Крім цієї норми у сфері транспортного перевезення є ряд інших норм, які покладають на перевізника сплату неустойки (штрафу, пені) за неналежне виконання зобов'язань за договором перевезення. Це перш за все, стаття 922 Цивільного кодексу України, яка передбачає штраф як форму відповідальності перевізника за затримку відправлення пасажирів та порушення строку доставлення пасажирів до пункту призначення [2].

Наступне, це норми спеціального транспортного законодавства щодо застосування неустойки до перевізника. Так, наприклад це - п.127 Статуту залізниць України від 06.04.1998 року, відповідно до якого : «За прострочення доставлення багажу, вантажобагажу залізниця сплачує штраф у розмірі 10 відсотків провізної плати за кожну добу, але не більше 25 відсотків провізної плати»[15]. Статут автомобільного транспорту Української РСР від

27.06.1969 року містить норму такого ж змісту : «За прострочку в доставці багажу автотранспортне підприємство або організація сплачує штраф у розмірі 10 процентів, провізної плати за кожну добу, вважаючи неповну добу за повну, але не вище 50 процентів провізної плати[16].

Враховуючи те, що на практиці таке процентне відношення неустойки призводить до надзвичайно низького розміру пені, то застосування до перевізника такої форми відповідальності як неустойка є найменш поширене. Більшість позовів заявляються щодо відшкодування збитків, до яких включається і сума грошових коштів за придбані квитки, і розмір моральної шкоди. Проте, ці розміри сум потребують постійного доказування, на відмінну від неустойки, яка не має необхідності доводити наявність збитків, а достатньо лише довести факт невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків суб'єктом господарської діяльності [17,с.200].

Таким чином, неустойка, виконуючи подвійну функцію (форма відповідальності і спосіб забезпечення виконання зобов'язання) є ефективним способом захисту прав пасажирів. І в тих випадках, коли довести факт відповідного розміру заподіяних збитків стає неможливо, законна неустойка виступає особливою гарантією захисту пасажирів від зловживань перевізників.

Висновки. Дослідивши специфіку кожної із форм відповідальності, можна зробити висновок, що їх основною метою є забезпечити відновлення порушених прав споживачів транспортних послуг та гарантувати захист від подальших порушень. Проте, закріплення у законодавстві форм відповідальності перевізника, ще не означає реалізацію покладеної на них мети. Тому, для забезпечення максимального захисту пасажирів необхідно у законодавстві: по- перше, дати визначення поняття «шкода», по-друге, розмежувати випадки, у яких буде відшкодовуватися шкода у повному обсязі, а в яких – тільки її майновий вираз (збитки), по- третє, встановити мінімальний розмір моральної шкоди, по- четверте, закріпити оптимальний розмір пені за прострочення доставки багажу (вантажу), щоб у пасажирів був сенс вимагати

Окремі форми відповідальності перевізника як способи захисту прав споживачів транспортних послуг
відновлення порушеного права, шляхом застосування до перевізника неустойки.

1. *Громадянське право України: Учебник для вузів системи МВД України: В 2-х частинах. Частина I/ А.А. Пушкін В.М.Самойленко, Р.Б. Шишка и др.; под ред. проф. А.А.Пушкіна, доц. В.М.Самойленко. - Х.: Ун-т внутр. дел; «Основа», 1996. - 440 с.*
2. *Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV//[Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>*
3. *Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 року № 1023-XII//[Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>*
4. *Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. – М. : Статут. – Т. 2. – 2005. – 556с.*
5. *Мейер Д. И. Русское гражданское право : в 2 ч. / Д. И. Мейер ; [по исправл. и допол. 8-му изд.]. – 1902. – М. : Статут. – Ч. 1. – 1997. – 831с.*
6. *Иоффе О.С. Обязательственное право. / О.С. Иоффе – М., 1975. – 880с.*
7. *Крисань Т.С. Збитки як категорія цивільного права України: автореферат дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.03 Цивільне право, сімейне право, цивільний процес, міжнародне приватне право / Т. С. Крисань. - Одеса : Б. в., 2008.-19 с.*
8. *Брагинский М.И. Договорное право. Книга первая: Общие положения: Издание 2-е/ М.И.Брагинский , В.В.Витрянский- М.:Статут,2003.- 848с.*
9. *Харитонов Є.О. Цивільне право України: [підручник]/ Є.О.Харитонов.- К.:Істина,2003.-761с.*
10. *Примак В. Відшкодування моральної шкоди у контексті реалізації принципу свободи договору/ В. Примак // Юридична Україна.-2009.-№3.-С.64-72*
11. *Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві: автореф.дис...канд.юр.наук 12.00.03 / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. –К., 2000. -17 с.*
12. *Цивільний кодекс УРСР від 18.07.1963 року № 1540-VI//[Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>*
13. *Повітряний кодекс України від 19.05.2011 року № 3393-VI//[Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>*

14. *Отраднава О.О. Деякі проблемні питання неустойки в цивільному праві/ О.О.Отраднава// Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права – 2002. - № 2. - С. 138-141*
15. *Статут залізниць України від 06.04.1998 року № 457//[Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>*
16. *Статут автомобільного транспорту Української РСР від 27.06.1969 року № 401//[Електронний ресурс].-Режим доступу до докум.: <http://zakon1.rada.gov.ua>*
17. *Шевчук, С. С. Защита прав потребителей : учеб. пособие / С. С. Шевчук, М. А. Бычко, М. А. Хоменко. - Ставрополь : Ставропольсервискола, 2001. - 320 с.*

Гришко У.П. Окремі форми відповідальності перевізника як способи захисту прав споживачів транспортних послуг.

Стаття присвячена аналізу особливостей форм відповідальності перевізника при порушенні прав споживачів транспортних послуг. При проведенні дослідження кожної із форм відповідальності окреслено коло проблем, які виникають під час їх застосування та деякі пропозиції їх вирішення на користь споживачів транспортних послуг.

Ключові слова: відповідальність, форми відповідальності, відшкодування шкоди, моральна шкода, неустойка, захист, споживач транспортних послуг.

Гришко У.П. Отдельные формы ответственности перевозчика как способы защиты прав потребителей транспортных услуг.

Статья посвящена анализу особенностей форм ответственности перевозчика при нарушении прав потребителей транспортных услуг. При проведении исследования каждой из форм ответственности очерчен круг проблем, которые возникают во время их приложения и некоторые предложения их решения в пользу потребителей транспортных услуг.

Ключевые слова: ответственность, формы ответственности, возмещения вреда, моральный вред, неустойка, защита, потребитель транспортных услуг.

Grishko U.P. Some forms of the carrier's liability as a means of protecting the consumers rights in the sphere of transport services.

The article is dedicated to the analysis some features of forms of ferryman's responsibility for violation consumers rights in the sphere of transport services. During realization of research each of forms of responsibility the circle problems that arise up during their application and some suggestions of their decision in behalf on the consumers rights in the sphere of transport services is outlined.

Keywords: responsibility, forms of responsibility, compensation of property damage, moral damage, penalty, protection, consumer of transport services.

Гудима Марія Мирославівна

ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ: НА ЩО РОЗРАХОВУВАТИ ТУРИСТУ?

УДК 347.51: 366.5:338.48 (477) (045)

Постановка проблеми. Останнім часом все частіше можна почути про порушення прав споживачів туристичних послуг і про постановку в зв'язку з цим питання про відшкодування туристам заподіяних їм збитків. Однак, на жаль, дане питання, досить часто вирішується не на користь туристів, і в значній мірі це обумовлене незнанням ними своїх прав та відсутністю знань про те, що саме вони мають право вимагати і на що розраховувати. Проблема поняття, змісту збитків та особливостей застосування такої форми відповідальності як відшкодування збитків, а також її відмежування від інших надзвичайно актуальне для туристичної галузі, оскільки в спеціальному законодавчому акті (Законі України «Про туризм» [1]) це питання не знайшло належного вирішення, отож потребує подальшої розробки в нашій публікації.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблема відшкодування збитків розглядається науковцями в межах досліджень захисту цивільних прав та інтересів і відповідальності в цивільному праві. Окремим аспектам поняття збитків, підстав і порядку їх відшкодування приділяється увага в роботах таких вчених, як Т.В. Боднар, І. О. Дзери, В. М. Коссака, О. О. Кота, І. Є. Краська, В. Д. Примака, С. Н. Приступа тощо. Однак питання складових збитків є найменш розробленим у науці цивільного права та, на жаль, залишилось без уваги дослідників і в аспекті захисту прав туристів та відповідальності туроператора (турагента), не зважаючи на те, що деякі питання окресленого напряму все ж заслуговують на подальший розгляд.

В зв'язку з вищевикладеним **мета** даної публікації – встановлення змісту поняття «збитки» в аспекті відшкодування збитків споживачам туристичних послуг.

Виклад основного матеріалу. Відшкодування збитків розглядається як універсальна форма відповідальності. На це вказує